

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ İLMİ EDEBİ MESLEKİ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı : 6

KASIM — ARALIK 1972

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SİZDEN ÖNCE GELENLERİN DURUMU
SİZİN BAŞINIZA GELMEDEN CENNETE
GİRECEĞİNİZİ Mİ ZANNETTİNİZ? PEY-
GAMBER VE ONUNLA BERABER MÜ'-
MİNLER: «ALLAH'IN YARDIMI NEZA-
MAN?» DİYECEK KADAR DARLIĞA VE
ZORLUĞA UĞRAMIŞLAR VE SARSIL-
MIŞLARDI; İYİ BİLİN Kİ ALLAH'IN YAR-
DIMI ŞÜPHEŞİZ YAKINDIR.

(Bakara : 214)

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşlerini
Fiilen İdare Eden Sorumlu Müdür

M. SAİM YEPREM

Diyanet İşleri Başkanlığı
Derleme ve Yayın Müdürü

Kur'an Okuyan ve Dinleyenlerin Bilmesi Gereken Bazı Hususlar

— VI —

Tayyar ALTIKULAÇ
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

X. CEM'U'L-KIRÂE MESELESİ :

Kırâetler konusu, kırâetlerin zuhuru, meşhur 7 veya 10 imamın kırâetleri... gibi meseleler şüphesiz ayrı, ayrı birer inceleme konusudur. Biz bu yazımızda bu meselelere girecek değiliz. Kırâetlerin varlığını, mütevâtir olarak bize kadar ulaştıklarını kabulden hareketle Kur'an dinleyenleri, özellikle hâfızları ve kırâetle meşgul olanları ilgilendiren «Cem'u'l-kirâe» konusu üzerinde duracağız. Bu konunun bilhassa memleketimizde ne kadar yanlış uygulamalara ve yersiz özentilere yol açtığını belirtmeye çalışacağız.

Ancak, bu noktaya geçmeden önce çok kısa bir tarihi bilgi vermemiz yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim, büyük çoğunlukla ümmî olan (okuma yazma bilmeyen) bir kavme nâzil olmuştur. Ve bu kavim içinde değişik şive ve lehçeleri konuşan kabileler ve kollar mevcuttur. Hatta şive ve lehçeden de önemli olanı, aynı manalar için değişik bölgelerde ayrı kelimelerin kullanıldığı da bir gerçektir. İşte böylesine bir kavme indirilen Kur'an-ı Kerim, -sür'atli öğrenmeyi ve onun engin manalarının anlaşılmasını temin gayesiyle şüphesiz bazı kolaylıkları da beraberinde getirdi: Kur'an'ın nüzûlü 7 harf üzerinde oldu (94). Kabileler kendi şive ve lehçelerinin dışına zorlanmadı. Herkes kolayına giden harf üzere onu okumakta serbest bırakıldı. Bu değişik okuyuşlardan şunu veya bunu okumaya mecbur edilmedi. Çünkü asılan onun sür'atle öğrenilmesi, yüce manalarının anlaşılması idi. Bu manaların gereği olan ideal yaşayışın ve ahlâkın en güzel şekillerinin toplum içinde gerçekleştirilmesi asıldı.

(94) Rasûl-i Ekrem bir çok vesilelerle tekrarladığı bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: «Kur'an 7 harf üzerine nâzil olmuştur. Bu harflerden kolayınıza gideni okuyunuz» (bk. Buhârî, es-Sahîh, VI, 100, İstanbul, 1315; Muslim, es-Sahîh, I, 560 Kahire, 1374/1955; Ebû Dâvûd, es-Sunen, II, 101-102, Kahire, 1369/1950; Tirmizî, es-Sunen, V, 193-195, Kahire, 1385/1965; Nesâî, es-Sunen, II, 150-154, Kahire, 1348/1930). Bu hadisteki yedi harf meselesinin izahı, İslâm alimlerini hayli meşgul etmiş ve özellikle üçüncü ve dördüncü asırlarda birbirinden çok ayrı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu «yedi harf»ten maksadın ne olduğu, çoklukta kinâye mi, yoksa 7 rakamının sınırladığı sayıya mı işaret edildiği; hakiki manası ile 7 sayısı murad edilmişse buradaki «harf»in manasının ne olabileceği: aynı kelime üzerinde yedi ayrı okuyuş mu, yoksa aynı manaya gelen yedi ayrı kelimenin mi maksûd bulunduğu... gibi hususlar, hep bu tartışılan meselelerdendir. «Yedi harf» konusu üzerinde bir inceleme yazısı yazmak veya bu konuda yazılmış bir inceleme yazısını terceme ederek bu derginin ilerki sayılarında okuyucularımıza sunmak dileğimizeyiz.

Rasûlüllah'ın hayatı boyunca bu uygulama böylece devam etti. Her bir değişik rüknü vahye dayalı bu okuyuş farkları, bizzat O'nun ta'limiyle yayıldı ve okundu.

Rasûlüllah (s.a.v.) den sonra ve bilhassa hicrî ikinci asır içinde kırâetler konusunda ciddi çalışmalar yapıldı. Bu dalda mütehassıs âlimler (kurrâ) yetişti. Eserler te'lif edilmeğe başlandı. Kurrâ, bir taraftan bu ilmi bütün vecihleriyle ve okuyuş farklarıyla hıfz etmeğe çalışırken, diğer taraftan bu değişik okuyuşlar ve vecihler arasında tercihler yaptılar. Bu tercihleri ile de onların bu ilimdeki şahsiyetleri ve özellikleri ortaya çıktı. Bu gelişmeyi, bu zevâtın okuyuş hususiyetleri üzerinde başka âlimlerin eserler te'lif etmesi devri takib etti. Müellifler bu eserlerinde, kendi ölçülerinin ve tercihlerinin tabii bir sonucu olarak değişik kurrâya ve okuyuşlarına yer verdiler. Bu konuda te'lif edilen ilk eserin, Ebû Ubeyd el-Kâsim b. Sellâm el-He-revî'ye (öl. 224/838) ait olduğunu biliyoruz. Ebû Ubeyd'in bu eseri hakkında fazla bilgimiz olmamakla birlikte, kaynakların verdiği bilgiye göre müellif bu eserde 25 kurrâya yer vermiştir (95). Daha sonra «Kitâbu'l-hamse»lerin, «Kitâbu's-semâniye»lerin ve daha fazla kurrâya yer veren diğer eserlerin, bu eseri takib ettiğini görüyoruz (96). Ancak bu eserlerden birisi var ki, gerek yaptığı seçme ve gerekse seçilen şahısların sayısı itibariyle diğerlerinden daha çok ilgi görmüş ve daha sonraki yıllarda artık bu ilimle meşgul olanların çalışma alanlarını bir bakıma sınırlandırmıştır. Bu eser, Ebû Bekr b. Mücâhid'in (öl. 324/935) «Kitâbu's-seb'a»sıdır (97). Daha sonra bu 7 imama 3 daha ilâve ile 10 imamın kırâetine yer veren ve aşağı yukarı aynı ölçüde benimsenen eserleri görüyoruz (98). Artık bundan sonra te'lif edilen eserler, büyük çoğunlukla 7 imamın (veya aynı şahıslar olmak üzere üç imamın ilâvesiyle 10 imamın) kırâetlerini ele almışlar; bu ilimle meşgul olanlar aynı eserleri okumuşlar, ezberlemişler ve tedris etmişlerdir.

Bu kısa tarihî bilgiden sonra asıl meselemize geçebiliriz :

A. Cem'u'l-kirâe meselesinin doğuşu :

Rasûlüllah'ın asrında olduğu gibi, O'ndan sonraki nesillerde de gerek Kur'an tilâvet ederken ve gerekse kırâetler öğretilirken infirâd metodu (bir kırâet üzere okuma ve öğretme usulü) uygulanmakta idi. Hele tilâvet için başka bir şekil, kimsenin hatırından bile geçmezdi. Çünkü aslolan, Kur'an'ın okunması ve anlaşılması idi. Bu da, her âyetin, herhangi bir kabilenin şive ve lehçesi veya -daha sonraki devirler için- herhangi bir imamın kırâeti üzere okunmasıyla sağlanıyordu. Bilhassa ikinci asırdan itibaren hızlanan kırâet öğretimi ise yine aynı usulle yapıyordu. Önce meşhur 7 veya 10 imamdaki birinin kırâeti üzere hatim indiriliyor, hatta bu imamın râvileri için ayrı ayrı hatimler okunuyor, bu kırâet iyice hazmedildikten sonra diğer bir imamın kırâetine geçiliyordu. Böylece bütün kırâetler öğrenilinceye kadar Kur'an'ı 30-40 defa hatmedenler oluyordu. İbnu'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) naklettiğine

(95) bk. İbnu'l-Cezerî, en-Neşr, I, 33-34, Kahire, tarihsiz.

(96) bk. Aynı eser ve yer; Mekki b. Ebî Tâlib, el-İbâne, s. 51, Kahire, 1379/1960

(97) Müellifin bu eserinden —bilinen kadariyle— tek yazma nüsha Fâtih Kütüphanesi'nde (İbrahim Ef. bölümü, nr. 69) mevcuttur. İbn Mücâhid'in hayatı için bk. İbnu'l-Cezerî, Gâyetu'n-nihâye, I, 139, Kahire, 1351/1932; İbnu'l-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb, II, 302, Kahire, 1350.

(98) bk. en-Neşr, I, 34.

göre Ebu'l-Hasen Abdu'l-Ġanî el-Husarî (öl. 468/1076), 7 kırâeti tahsil etmek üzere üstâdı Ebû Bekr el-Kusarî'nin önünde 90 hatim indirmiş ve bu çalışma on yılda tamam olmuştur (99). Buna göre imamların her bir râvisi için Kur'an-ı Kerim üçer beşer defa hatmedilmiş, bütün kırâet farkları iyice belenmiştir.

Hicrî V. asra kadar süregelen bu uygulama esnasında bir âyette iki kırâeti veya aynı kırâetin iki ayrı rivâyetini cemederek (birleştirecek) okumak veya okutmak yoluna baş vuran olmadı. Kaynakların verdiği bilgiye göre iki veya daha fazla kırâeti aynı anda ve aynı âyette cemederek öğretme şeklindeki uygulama, hicrî V. asırdan itibaren başlamıştır. Selefin âdeti olmayan bu usulün ihdasını bazı imamların çirkin görmesine ve bid'at saymasına rağmen (100) bu yenilik kurrâ arasında tutundu; birtakım gelişmeler kâyederek ve özellikle son asırlarda da ilk hedefinden saptırılmak suretiyle zamanımıza kadar yaşadı. Bu tarz okuma ilk defa ortaya çıktığında, o devrin ileri gelen bazı kurrâsı tarafından da benimsenmişti. Bunlar arasında Ebû Amr ed-Dânî (öl. 444/1052), Mekki b. Ebî Tâlib (öl. 437/1045) gibi kurrâ da vardı (101). Hicrî IX. asra kadarki durumu bize hikâye eden İbnu'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) bu konudaki açıklamalarını birlikte okuyalım :

«... Bu tarihten (V. asırdan) itibaren kırâetleri bir hatimde cemederek okuma şeklindeki uygulama kendini gösterdi. Zamanımıza kadar da devam etti. Fakat selefin adeti olmaması itibariyle bazı imamlar bunu hoş görmedi. Ama konu tutundu, benimsendi ve kabule mazhar oldu. Bu uygulamayı ihdas edenleri buna sevk eden âmil, kırâetler konusunda meydana gelen gevşeme, az zamanda çok mesafe elde etme ve yetişme arzusu idi. Ancak kurrâdan hiçbiri, bir hatimde bütün kırâetleri okumaya -kırâetleri teker teker belleyen, kırâet tariklerini ve rivâyetlerini iyice kavrayan ve her bir kırâet imamı için ayrı ayrı hatimler yapan talebeleri hariç- izin vermedi. Hatta 7 veya 10 imamdan herhangi birinin kırâetiyle bir hatim yapmayı (böylece râvilerinin okuyuşlarını cemetmeyi) bile müsamaha ile karşılamadılar».

«el-Kemâl ed-Darîr (öl. 661/1263), eş-Şâtîbî'den (öl. 590/1194) kırâet okumak istediğinde 7 kırâetten herbiri için üçer hatim okumuştur. Meselâ bu 7 imamdan İbn Kesîr'in kırâetini okuyacağı zaman önce O'nun râvilerinden el-Bezzi'nin rivâyeti ile bir hatim okudu, sonra aynı şeyi diğer râvî Kunbul için yaptı. Ve nihayet iki râvinin okuyuşunu cemederek üçüncü hatmi indirdi. Bu usulle 7 kırâeti 19 hatimde tamamlamıştı. Ancak 7 imamdan el-Kisâî'nin râvilerinden olan Ebu'l-Hâris'e sıra gelince, O'nun rivâyetini diğer râvî ed-Dûrî ile birleştirmişti. Kendisi bu konuda der ki:

— Ebu'l-Hâris rivâyeti ile de ayrı bir hatim okumak istedim. Üstadım diğer râvî ile birleştirmemi emretti. Bu suretle (iki râvîyi cemederek) Ahkaf suresine geldiğimde Üstadım Hakk'ın rahmetine kavuştum».

«Meselenin zamanımıza kadar gelen ve yerleşen şekli budur... Bu konuda biraz daha müsamaha ile hareket edenler, talebelerine en çok (râvilerin rivâ-

(99) bk. Aynı eser, II, 194; Ġâyetu'n-nihâye, I, 551,

(100) Bu bilgiye en-Neşr'inde (II, 195) yer veren İbnu'l-Cezerî'nin, Muncidu'l-mukri'ninde (s. 12, Kahire, 1350) ise «...bu âdeti çirkin gören kimse bilmiyorum.» demesi, açık bir tenâkuzdur. Kanaatimiz şudur ki, selefin âdeti olmayan bir bidat üzerinde şüphesiz bazı tartışmalar olmuş, bu bid'ati çirkin gören kurrâ ve âlimler bulunmuş olmalıdır.

(101) bk. Muncidu'l-mukri'n, s. 12.

yetlerini cemederek) 7 imamdan herbiri için birer hatim okumaları ölçüsünde izin vermişlerdir. Ancak bunda da 7 imamdan Nâfi ve Hamza'yı (râvilerindeki ihtilafların çokluğu sebebiyle) istisnâ etmişlerdir. Buna göre, onların talebeleri bu imamların Râvîleri olan Kâlûn ve Verş ile Halef ve Hallâd için ayrı ayrı hatimler okuyorlar, sonra kendilerine cemetme izni veriliyordu».

«Ben kırâet ilmini öğrenmek istediğimde, Şam'da mevcut üstadlardan bu metodla kırâetleri ahzettim. Bu çalışmayı yaparken Emînu'd-dîn Abdu'l-vehhâb b. es-Silâr'dan (öl. 782/1381) iki hatim indirmiştim. Bunlardan biri —her iki rivâyetini cemederek— 7 imamdan Ebû Amr kırâeti üzere, diğeri de —yine her iki râviyi birleştirerek— Hamza kırâeti üzere idi. Sonra bu iki kırâeti cemederek bir hatim okumak istediğimde, üstâdım :

— Sen bütün kırâetleri teker teker tamamlamadın, diye bana izin vermemişti...» (102).

İbnu'l-Cezerî'nin bu açıklamasından anlaşıldığına göre kırâetleri cemederek okuma işi V. asırda başlamış ise de, her kırâet için —hatta her kırâetin her iki râvisi için— ayrı ayrı hatimler indirmeden, bir hatimde bütün kırâetleri birleştirme yolunu hoş gören yoktur. Ve cemetme izni, bu ilimde hayli mesafe katedenlere verilmiştir. Buna göre «Cem'u'l-kirâe» metodunun sağladığı fayda, her kırâetin herbir rivâyeti için müteaddid hatimler indirmek yerine, her kırâet için ayrı ayrı birer hatim yaptıktan sonra bu kırâetleri ve rivâyetlerini aynı ve bir tek hatim içinde görerek pişirmek, hazmetmek, zamandan tasarrufta bulunmaktır. En azından İbnu'l-Cezerî'nin asrına kadar da durum budur. Ulemâ ve kurrâ, kırâetler konusunda icâzet almak isteyenlere —bir ölçüde öğretim kolaylığı ve sür'ati getiren— bu uygulamayı çoğunlukla tecviz ettiklerine göre, bu konuda bize de düşen onlara uymaktan ibarettir.

Aynı hatimde muhtelif kırâetlerin nasıl ve hangi usulle cemedildiği konusuna gelince: Bu hususta değişik metodların uygulandığını söylemekle yetinmemiz uygun olacaktır. Zira bu konuda tafsilata girmek, bu yazımızın çerçevelemek istediği gayenin dışında kalmaktadır.

B. Cem'u'l-kirâe metodunun asıl gayesinden saptırılışı, günümüzdeki ve özellikle Türkiye'deki telâkkisi :

İbnu'l-Cezerî'nin vefatının rastladığı IX. asrın ilk yarısını bu konuda sınır olarak kabul edecek olursak, oğünden buyana geçen beş asırdan fazla zaman içinde «Cem'u'l-kirâe» meselesinin, mecrâsından büyük ölçüde saptırıldığını görüyoruz. Herhalde bunun başlıca sebeplerinden biri, bu ilme karşı ilginin ve hevesin zayıflamış olması; bir diğeri ise buna bağlı olarak eskilere nisbetle konunun ilimsiz ellere doğru kaymasıdır. Artık bu asırlar içinde Arap edebiyatını, sarfı ve nahvi, tarihi ve tefsiri iyi bilen, kırâetler konusunda da sabırla hatimler indirerek ve metinler hifzederek ihtisas kazanmış âlimler azalmıştır. Asrımıza doğru yaklaştıkça mesele iyice özden kabuğa çıkmış, dil dahi bilmeyen kişiler «kurrâ»dan sayılmaya başlamıştır. Konu, bu ilimsizlik ve cehâletten doğan cesaretle nesillerden nesillere intikal ederken, aslı ile ilgisini tamamen koparmış ve özellikle memleketimizde «vücûh okuma» adı altında çok anlamsız bir uygulamanın ve özentinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

«Konunun aslı» sözü ile, yukarıda İbnu'l-Cezerî'nin hikâye ettiği uygulamayı kastedtiğimiz malumdur.

Bugün kırâetlerin cem'i ile meşgul olanlar, —bu ilmi okutanlar da dahil olmak üzere— maalesef çoğunlukla dil bilmiyorlar. Bundan da acısı, Âsım kırâetinin Hafs rivâyeti ile dahi doğru okumasını bilmeyenler, bir tek hatimde kırâetleri cemederek kurrâ safına geçmeğe özeniyorlar. Dahası var: Altı ayda kurrâ teksir edenler, bu kurrâya (!) icâzet verenler mevcuttur.

Meselenin günümüzde ve toplumumuzdaki bir diğer çirkin görünüşü de, eski âlimlerin sadece öğretim için uyguladıkları «Cem'u'l-kirâe» metodunun, bazı Kur'an meclislerine ve mevlid kürsülerine kadar götürülmüş olmasıdır. Cem'u'l-kirâe'den maksat öğretimde kolaylık iken, bir âyetteki değişik vecihleri —hem de uygunsuz vakıf ve ibtidâlar yaparak— kürsülere kadar götürmenin manasını hüsn-i zanla izah etmek güçtür. Bu halin, Kur'an tilâvetindeki asıl gayeye de tamamen aykırı olduğunda şüphe yoktur.

Kırâetleri cemederek okuma uygulamasının cemâatle ve meclislerle ilgisi, kesin olarak söz konusu değildir. Bu, tamamen bir öğretim metodudur. Herhangibir toplulukta daha çok okunan kırâetin dışında bir kırâetle okumak mümkündür. Bugün Âsım kırâeti ile okuyan bir hafız, yarın İbn Keşîr kırâeti ile okuyabilir. Çünkü bu kırâetlerin herbiri sahihtir. Herbirinin ihtiva ettiği vecihler, bizzat Rasûlüllah (s.a.v.) in ta'limi ile sabittir. Hatalı olan, topluluk huzurunda ve aynı anda, aynı âyette bütün kırâet farklarını göstermek; bu âyeti muhtelif yerlerinden alarak tekrar tekrar okumaktır. Bunun ne pratik faydası, ne de tarihî bir dayanağı vardır. Çirkin bir bid'at olmaktan başka bir anlamı yoktur. Dinleyenleri şaşırtmak, bazı okuyucular için riyâkârlığa vesile olmak, manayı takib eden dinleyicilerin huzurunu ve zevkini bozmak... gibi zararları da vardır.

en-Nevevî'nin (öl. 676/1277) şu satırlarını beraber okuyalım:

«Bir okuyucu, kurrâdan birinin kırâeti ile tilâvete başladığında, mananın irtibatının gereği olmak üzere o kırâete devam etmelidir. Mana irtibatının bozulması söz konusu değil ise, diğer 7 imamdan herhangi birinin kırâeti ile tilâvete devam edebilir. Ancak, daha doğru olanı, aynı mecliste, başladığı kırâet üzere okuması ve devam etmesidir» (103).

Asrımız müelliflerinden Âmir b. es-Seyyid Osman da tilâvetin âdab ve erkânından söz ederken: «Aynı tilâvette muhtelif kırâetlerin cemedilmemesi ve bu işin ancak öğretimde uygulanması...» (104) şeklindeki ifadesiyle, asrımız kurrâsını ve hâfızlarını uyarmanı ihmal etmemiştir.

O halde kırâet ilmine heves eden ve ezberinde birkaç âyetin kırâet şamasından başka bir şey bulunmayan hâfız efendiler, mihrablarda ve kürsülerde bu ezberlerini ortaya koymağa kalkışmamalı; heveslerinde ciddî iseler, kolları sıvayıp bu ilmi gereği gibi öğrenmeğe çalışmalıdırlar.

Zamanımızda bu usulle kırâet tedris eden üstaplara gelince: Onlar da öğrencilerine hiç olmazsa, bir imamın iki râvisinin okuyuşlarını cemettirmekten öte geçmemeli; böylece kurrâ saflarına geçmek isteyenlere —her imam için bir hatim olmak üzere— 7 veya 10 hatim indirtmeden icâzet vermeme lidirler.

(103) en-Nevevî, ct-Tibyân, s. 53, Matbaatu Cânibiyye, tarihsiz.

(104) Âmir b. es-Seyyid Osman, Keyfe yutle'l-Kur'ân, s. 31, Matbaatu's-seâde, 1389/1969.

Burada şu hususu da insaf ile itiraf etmeğe mecburuz ki, —kırâetleri bir hatimde tedris etmek şeklindeki bozuk metodla da olsa— her nesilde 3-5 talebesine bu ilmi devretme gayretini gösteren hoca efendilere bir bakıma takdir ve teşekkür borcumuz vardır. Onları rahmetle anıyoruz. Yine bu ölçüsü ile de olsa iyi niyetle ve Kur'an'a hizmet anlayışı içinde, günümüzde eline geçirdiği tâliplere bu ilmi bildiği kadariyle devretmeğe çalışan ve sayıları maalesef çok azalmış bulunan zevâtı burada minnetle anıyoruz. Onlara Mevlâdan uzun ömürler diliyoruz. Onlar, Kur'an'a hizmet aşkıyle bu kadarını da yapmasalardı belki bugün «imâle, işmâm, teshîl, ihtilâs, nakil, sekt...» gibi kırâet terimleri tamamen kitapların satırlarında kalacak, seslendirilmeleri mümkün olmayacaktı. Bu gerçeğe göre asıl endişeyi, daha çok neslimiz adına duyniak yerinde olacaktır. Bizden öncekiler, bir ölçüde görevlerini yapmış sayılabilirler. Biz, bizden sonrakilere bu konuda acaba ne verebileceğiz? Bizim için hepsinden önemlisi burası olsa gerek...

C. Bu konuda bazı düşünce ve tekliflerimiz :

Acı bir gerçektir ki, kırâetler konusu zamanımızda gerekli ilgiyi görmemektedir. Nazarî olmaktan ziyade amelî özellikleri olan bu ilimden anlayışlıların sayısının ciddi azaldığını; bu zevâtın, yaşları hayli ilerlemiş kişiler olduklarını düşününce meselenin günümüz için önemini kavramamak imkânsızdır. Hizmet ve mesâilerin hasbîlikten maalesef uzaklaştığı bu asırda, özel teşebbüslerle bu ilgiyi sağlamak, beklenen sonucu elde etmekte mümkün değildir. O halde tek ümit kaynağı, bu konuda sorumluluk taşıyan resmî kuruluşlar ve müesseselerdir. Buna göre Türkiyemiz'de din eğitimi veren fakülte ve yüksek okullarla Diyanet İşleri Başkanlığı bu sorumluluğu taşıyan kuruluşlardır. Bu itibarla:

1. Problem, anılan kuruluşların yetkilileri seviyesinde tartışılmalı, bu ilmi ciddi anlamıyla ihya etmenin çareleri araştırılmalıdır. Artık «kırâetler infirâd metodu ile mi, yoksa cem' usulü ile mi tedris edilmeli..» gibi konular, bu seviyede tartışılacak konulardır.

2. Diyanet İşleri Başkanlığınca, kırâetler konusunda ehliyetli sayılan kişiler bir araya getirilmeli; onların bu konudaki bilgi, tecrübe ve tekliflerinden yararlanmalıdır.

3. Yukarıda anılan kuruluşlar birer yetkili seçerek diğer İslâm memleketlerine göndermeli, gerekli incelemeler yaptırmalıdır. Bilinen şudur ki, diğer İslâm ülkelerinin bu konuda durumu, bizden daha iyi değildir. Ancak, yanlış görmenin dahi doğruyu bulmadaki yararı inkâr edilemez.

4. Milli Eğitim Bakanlığı'nın veya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bütün bu ve benzeri işleri yapmak, araştırmalarda bulunmak, ilgili kuruluşlar arasında gerekli koordineyi sağlamak üzere bir «Kur'an Akademisi» veya «Kur'an Enstitüsü» kurması da düşünülebilir.

Bütün mesele, konuya samimiyetle eğilmektir. Ondan sonra görülecektir ki, nice çareler ve metodlar ortaya çıkacak, yeni kuruluşlar meydana gelecek ve Allah'ın izniyle meyveler görülecektir.
